

L A
S E L V A
D E L
C A M P

850^è

ANIVERSARI

1165 - 2015

LA SELVA DEL CAMP

850è ANIVERSARI

EL CONTEXT HISTÒRIC

La *Reconquesta* o millor, la *Conquesta cristiana* fou un procés per mitjà del qual els regnes cristians del nord de la península Ibèrica van conquerir progressivament l'Al-Àndalus. Es considera que va començar el 722 com a resistència de les societats muntanyenques del nord a l'avanç dels musulmans, amb la batalla de Covadonga, i va finalitzar el 1492 amb la conquesta del regne de Granada.

De fet, la colonització d'Al-Àndalus no és cap fet exclusiu hispànic, ja que s'explica en un context europeu caracteritzat per l'expansió de la societat feudal des del nucli original del Feudalisme, al centre de l'Europa occidental, cap a la perifèria. El 785 les tropes de Lluís el Pietós, fill de Carlemany, conqueriren Girona i estengueren el control franc al litoral català. Els líders musulmans del nord-est d'Al-Àndalus es rebel·laren contínuament contra les autoritats cordoveses i, sovint, reclamaven l'ajut dels francs, les fronteres dels quals s'expandien lentament. L'any 795 Girona i, vers el 788, la Cerdanya i Urgell foren agrupats en la nova Marca Hispànica.

Els estaments de la societat feudal: clergat, noblesa i pagesos.

El 801 Barcelona caigué en mans dels francs. Lluís travessà els Pirineus i assetjà la ciutat durant uns mesos, fins a la seva rendició l'any 801. Els francs continuaren la seva expansió: intentaren arribar fins a l'Ebre i assetjar Tortosa però fracassaren en l'empresa. L'any 812 l'emir Al-Hàkam I reconeixia les conquestes dels francs que arribaven fins al Llobregat.

La independència del comtat de Barcelona succeeix durant el regnat del comte Borrell II, qui en patir l'atac de Barcelona per part d'Almansor el 985, demanà l'ajut per vassallatge al rei franc, però no el va rebre. En canviar la dinastia franca dels carolingis pels capets, Hug Capet demanà la renovació del vassallatge a canvi de protecció (maig de 987), però Borrell II declararia que la nova dinastia de França no eren els governadors legítims de França, i per tant del seu comtat. Allunyat el perill de la noblesa sediciosa, els comtes de Barcelona van arribar a un compromís amb els vells llinatges de comtes, vescomtes i veguers que havien anat imposant

la seva preeminència sobre totes les famílies catalanes. El compromís va tenir dos vessants: en l'aspecte socioeconòmic, Ramon Berenguer I (1035-1076) va acceptar com un fet les usurpacions de béns i drets públics i la submissió de la pagesia a la noblesa; i en l'aspecte polític va exigir que tots els magnats el reconeguessin com a cap natural i senyor eminent de tots els castells.

Així, a mitjan segle XI, el Casal de Barcelona va començar a concentrar el poder sobirà de Catalunya i a dirigir en profit propi la unificació política. Els nobles rebels van ser multats i l'aristocràcia va jurar fidelitat al comte, el qual deixava la pagesia al lliure arbitratge de la noblesa a canvi d'esdevenir el prínceps d'una nova societat organitzada piramidalment, la societat feudal. Alhora, la justícia va esdevenir una eina al servei dels interessos de dominació social del nou estament que s'imposava, el militar.

A partir del 1060 es va encetar un període nou, caracteritzat pel desenvolupament de les estructures feudals i els vincles feudovassallàtics. Es van multiplicar els lligams d'home a home i es va imposar el sistema dels feus privats. La concepció jeràrquica de la nova societat va crear uns mecanismes per a afavorir els vincles i les xarxes de relacions, que es van concretar en el pacte feudal o contracte feudovassallàtic. Aquests contractes o convinences pressuposaven la investidura d'un feu, és a dir, la cessió d'un bé material per part del senyor a un fidel vassall.

L'època del govern del comte Ramon Berenguer III assenyala un moment de gran esplendor en el procés de conversió de Catalunya en una sola unitat política sota

Escultura dedicada al normand Robert d'Aculley o d'Aguiló, conegut com a Robert Bordet, a la façana de l'Ajuntament de Tarragona.

la sobirania de la Casa de Barcelona. Ramon Berenguer III portà a terme una política d'unificació interior i d'expansió, fruit d'una política d'enllaços matrimonials. En poc temps els dominis del Casal de Barcelona es van estendre des de la muntanya i la plana fins al mar. Manifestació suprema de l'hegemonia barcelonina, els comtes que encara es mantenien independents, els de Pallars, Urgell, Rosselló i Empúries, es van fer vassalls del comte de Barcelona.

Corresponen també a l'època de Ramon Berenguer III els inicis de relacions polítiques amb els regnes hispanocristians de l'occident de la Península. El comte de Barcelona va cercar llavors una aliança amb el regne de Lleó i la Corona de Castella per què l'ajudés a frenar l'expansió llevantina d'Alfons el Bataller, rei d'Aragó, que avançava cap al control de les terres del Baix Ebre, en la zona de confluència amb el Segre, i amenaçava Lleida.

Hom designa amb el terme de Catalunya Nova a les terres del Principat situades a l'oest i al sud del Segre, el Cardener i el Llobregat, és a dir els territoris conquerits a partir de 1100. Durant la Baixa Edat Mitjana, la principal diferència entre la Catalunya Vella i la Nova fou la condició jurídica de la pagesia amb la concessió de les cartes de població enfront del sistema de servitud i mals usos molt extensos a la primera.

Va ser també durant el govern de Ramon Berenguer III que es va restaurar l'arquebisbat de Tarragona vacant des de 713. La iniciativa tenia precedents de la conquesta carolíngia de Catalunya i més recents: Arran de la conquesta de Toledo el 1085 i la restauració del seu arquebisbat el 1088, les autoritats catalanes van iniciar una sèrie de

contactes amb Roma per aconseguir del papat la restauració de l'arquebisbat de Tarragona, no sense la forta oposició de les seus de Toledo i Narbona. El 1116 Ramon Berenguer III va obtenir, finalment, l'acord del papa i, després d'interessar en l'afer el bisbe de Barcelona, Oleguer, aquest va rebre el nomenament d'arquebisbe del papa Gelasi II (1118).

Per materialitzar el projecte calia, però, conquerir Tarragona, repoblar-la i defensar-la dels musulmans de Tortosa, Prades i Siurana. A tal fi, Oleguer va signar un acord amb el cavaller normand Robert Bordet (Robert d'Aguiló), pel qual aquest es feia feudatari de l'arquebisbe i es comprometia a ocupar, repoblar i restaurar la ciutat de Tarragona. D'aquesta manera, l'obediència de l'Església catalana a l'arquebisbe de Narbona, que havia durat 300 anys, es va acabar.

L'11 d'agost de 1137 el comte Ramon Berenguer IV es prometé a Barbastre amb la princesa Peronella d'Aragó, una nena d'un any, tot i que el casament no es va realitzar fins uns anys després a Lleida, l'agost del 1150. Aquest prometatge li permeté de passar a governar immediatament aquest país amb el títol de príncep: quedava constituïda la Corona d'Aragó gràcies a la unió dels sobirans d'Aragó i Catalunya, i passant a l'ofensiva conquerint les taifes de Tortosa, Lleida i Siurana entre els anys 1147 i 1154.

El 17 de febrer de 1146, Berenguer Arnau va rebre el castell i la vila de Siurana. Aquesta donació permet suposar un primer intent de conquesta de les muntanyes. Siurana restava en un indret pràcticament inexpugnable per a les armes i mitjans de l'època, i probablement Ramon Berenguer IV va preferir conquerir llocs amb més importància política i econòmica. Tarragona va ser restaurada l'any 1118, però fins al 1146 no es veu un veritable

Amb la conquesta de Siurana (1154), últim reducte sarraí, es dona per finalitzada la conquesta de Catalunya per l'exèrcit cristià.

procés ocupacional del territori. Tortosa va ser conquerida el 1148, i Lleida el 1149. El 1151 els cristians estaven en els mateixos límits del valiat de Siurana, després de conquerir tota la zona de les Garrigues. L'Emirat de Xibràna restava, governat pel valí Almira Almemoniz doncs, reclosa i rodejada pels quatre costats com el darrer territori musulmà de l'actual Catalunya. L'ocupació dels territoris de l'Emirat de Xibrana va començar l'any 1153. Per la banda de la Conca de Barberà, els Cervera van arribar fins a Albarca per Capafonts i la Febró; Albert de Castellvell va envair el Priorat des del Coll de la Teixeta mentre que Ramon de Gaganot ho va fer pel Coll d'Alforja. L'assetjament el va dirigir Bertran de Castellet. La data exacta de la conquesta del castell no és segura: alguns la fixen el 29 d'abril, dia en què el Comte de Barcelona va atorgar una carta de població a Bertran de Castellet; d'altres l'han situat el 23 de novembre del mateix any; i d'altres el 12 de juliol de 1154. En tot cas, és segur que en el mes de setembre de 1154 Siurana ja feia un cert temps que estava en mans de Bertran de Castellet, per la qual cosa la data final cal situar-la entre 1153 i 1154.

El coll de la Batalla, als límits del terme de la Selva, fa al·lusió a una llegendària contesa amb les tropes sarraïnes sense base documental.

LES CARTES DE POBLAMENT

Arran de la conquesta i la repoblació de la Catalunya Nova es concediren moltes cartes de poblament, destinades a repoblar les poblacions acabades d'ocupar. En molts casos foren fonamentals de cara al desenvolupament d'un municipi o entitat local. La carta de poblament o carta pobla era un privilegi en què el sobirà o un senyor atorgaven una sèrie de privilegis a grups poblacionals, a fi d'obtenir la repoblació de certes zones despoblades o poc habitades però d'interès econòmic o estratègic durant la conquesta. S'hi establien les obligacions que contreien els nous pobladors envers el senyor, en especial pel que fa a censos, mals usos o monopolis. Molt sovint s'establien algunes exempcions o alguns privilegis jurídics (carta de franquesa), de cara a facilitar el poblament de l'indret. El document solia regular també aspectes com la quantitat de terra de què disposaria cada nou poblador, l'obligació dels nous pobladors de residir per a adquirir la propietat útil de la terra, els cens en diners i en espècia de quasi la totalitat de les collites o la supervisió i control generalitzat de nomenament i actuació dels càrrecs directius locals (consellers, jutjats).

Alfons, fill de Ramon Berenguer IV de Barcelona i Peronella d'Aragó, rei de Catalunya el 1165. Il·lustració del rotlle genealògic de Poblet (1400).

En el cas del Camp de Tarragona, el titular del domini de totes les terres era l'arquebisbe, el Senyor de la ciutat i del camp, i va ser-ho fins al segle XVIII-XIX; era la denominada concessió del dret senyorial. L'especial configuració d'aquest senyoriu amb els pactes establerts entre el prelat tarragoní i el comte Ramon Berenguer III, en principi, i per sota amb el cavaller Robert d'Aguiló comporta una situació ambigua que dona lloc que aquestes concessions de repoblació del Camp de Tarragona procedixin del comte de Barcelona i de l'arquebisbe, altres de l'arquebisbe i Robert d'Aguiló i altres en què actuen un d'ells solament.

El 1149, l'arquebisbe Bernat Tort i el príncep Robert d'Aguiló concedeixen la carta franca a Tarragona i aquest darrer nomena senyor de la ciutat al seu fill Guillem.

L'any següent Robert dona a Arnau de Palomar el senyoriu de Riudoms i Ramon Berenguer IV dona la carta de població a l'Albiol, mentre el mateix comte i l'arquebisbe donen el Rourell a Berenguer de Molnells que després en farà de l'orde dels templers.

El text de la Carta fou copiat al Llibre Verd (s. XIV) conservat a l'Arxiu Municipal.

El 1151 l'arquebisbe es reserva el domini directe de Constantí i és cita, per primera vegada la vil·la de Centelles com a parròquia. El 1152 concedeix a Ponç de Regomir la meitat del terme de Cambrils. El 1154, conquerides Prades i Siurana, són cedides com a marquesat a Bernat de Castellet i en la carta de població de Siurana es mencionen l'Aleixar i la Febró.

Ramon d'Aguiló entrega el senyoriu de Reus a l'Església el 1154, el mateix any en què s'organitza el capítol catedralici de Tarragona, i l'arquebisbe en cedeix dos terços del terme a Bertran de Castellet, qui adopta també el llinatge de Cambrils. Per la seva banda, Ramon Berenguer IV encarrega a Ramon dels Arcs repoblar Vinyols. El 1158, el comte de Barcelona dona l'Albiol a Joan de Martorell i el terme d'Alforja que inclou Riudecols a Ramon Ganagod (o Cavaigant). L'any següent, l'arquebisbe dona la carta als pobladors de Constantí.

Ossari del bisbe Hug de Cervelló a la catedral de Tarragona.

L'any 1162 mor Ramon Berenguer IV i és succeït pel seu fill Alfons, primer rei de Catalunya-Aragó, qui atorga nova carta de població a Montblanc, vila reial i cap de vegueria de la qual Pere Berenguer de Vilafranca en serà el primer veguer. L'any següent morirà l'arquebisbe Bernat Tort que serà substituït per Hug de Cervelló que s'enfronta, des del primer moment a Guillem d'Aguiló que ha succeït al seu pare en el govern de la ciutat de Tarragona.

Restes de l'església dels Montgors a Tarragona. En la donació d'aquest lloc (1149) apareix el topònim Vila Constantina referit a Constantí.

La carta de població de la Vila Constantina

Les donacions feudals són donacions individuals. Suposaven essencialment la donació del lloc per part del rei o arquebisbe a favor d'un cavaller i la seva família, amb l'específic encàrrec i condició que tingués cura de restaurar-lo i posar-lo en marxa, edificant el castell o fortalesa i amb la possibilitat de formar un poblat al seu entorn per tal d'atraure nova gent i que fos colonitzat. La relació jurídica que s'estableix és que aquest cavaller tindrà el terreny a fidelitat del donant i per contraprestació ha de formar una població. Així va succeir a la costa amb Salou, Cambrils o Vilaseca de Solcina, nom que deriva del seu poblador, Ramon d'Olzina. Ho hem vist també a la zona de muntanya com ara Siurana, Escornalbou o l'Albiol on la presència d'un cavaller o castellà reforçava la protecció.

La Vall de la Selva vista des de Sant Pere. El nom de *silva* (bosc) en lloc de Vila Constantina vindria donat per la zona boscosa del terme.

D'altres vegades, com és el cas de la Selva, les cartes pobla estan donades al grup, a tots els pobladors, als nouvinguts i als qui *ja hi habiten*, és a dir que hi ha constància d'un assentament anterior i, per això, hom pot parlar de *re poblament*.

La Carta de la Selva, entesa com una partida de naixement de l'actual poble i terme, és donada per l'arquebisbe Hug de Cervelló a *tres dies dels idus de maig de l'any de l'Encarnació del Senyor de MCLXV*, per tant, tenint en compte que els idus fan referència al primer dia de la tercera de les parts en què el calendari romà dividia els mesos i que en el mes de maig correspondria al dia 16, el còmput fa referència al 13 de maig de 1165. Així s'expressa en el trasllat autènticat en el Llibre Verd una centúria més tard, donat que el document original no es conserva. Un error de transcripció, sobretot a partir de *Tarragona Cristiana* d'Emili Morera (1897), fa que alguns historiadors situïn la donació amb un any d'anterioritat.

El nom de la població apareix com a *Villa Constantina*, segurament per a diferenciar-la de Constantí. La carta de població d'aquesta vila germana data de 1159 donada per Bernat de Tort, l'arquebisbe predecessor d'Hug de Cervelló i el redactat és idèntic pel que fa suposar un prototipus de document. La diferència radica, òbviament, en les delimitacions del terme.

Es fa una referència molt clara del que avui és el terme municipal del qual fins se'n conserven els topònims: *L'esmentada vila confina per levant amb el torrent que va de les Voltes de l'Argenteria cap a les Parets Delgades; per ponent amb el torrent d'Almoster i pujant pel cim de les muntanyes més altes va pel coll que hi ha al capdamunt del Riu d'Olms tal com les aigües vessen cap a llevant; pel migdia, a l'entremig de l'esmentada vila i Constantí; i pel nord arriba als mateixos pinars que hi ha sota de l'Albiol i retorna a l'esmentat torrent de l'Argenteria.*

Es donaven *les terres i les cases, així com les vinyes i les hortes... amb tots els camins d'entrada i de sortida, amb les pastures, les aigües i les llenyes; salvada, sempre la fidelitat deguda a Nós i a l'església nostra. Aquesta donació es fa als actuals habitants i als futurs i les llurs posteritats, exceptuant-ne el nostre senyoriu, el forn i l'obrador i retenint-ne els delmes i les primícies*. El delme o dècima era l'impost del deu per cent sobre els productes de la terra destinat a assegurar el manteniment del clergat i els edificis religiosos. La primícia, com el seu nom indica era el dret de rebre els primers fruits; a diferència del delme, no tenia quantia fixa i només se satisfieia una vegada l'any i era equivalent a una quarta part del delme. Els habitants estaven exempts d'altres impostos i així ens

trobarem, dos-cents anys més tard, segons consta en els arxius de l'Escrivania Comuna com els selvatans es negaren a pagar una gabella per considerar-se exempts d'aquest impost que gravava la compravenda d'articles de primera necessitat en privilegi *per haver vessat la sang en la conquesta de la terra i en fundar amb l'esforç de les espases la nova població o repoblació*.

Si bé el poble s'anomena en aquest document com a *Villa Constantina* aviat és coneixerà com Silva Constantina, suposadament per a no ser confós amb Constantí i situar-lo en l'àrea boscosa del Camp de Tarragona, ja que *silva* és refereix a bosc i així, d'aquesta manera, quedarà fixat el nom per a la posteritat.

El nom de *Villa Constantina* sense l'apel·latiu de *Silva*, podria portar a equivocació com podem constatar en el document més antic on apareix aquest topònim (1149) i que és en la donació dels Montgons on s'esmenta com afrontació nord, en tant que el lloc estava localitzat entre el Francolí i Constantí. Encara avui resten en peu les ruïnes de l'església de l'antiga parròquia dels Montgons als límits del terme de Tarragona, just on s'aixeca el polígon industrial Riu Clar.

Es cominava d'ajudar a *mantenir i a defensar tots els drets de santa Tecla* –o sigui, l'Església de Tarragona-

contra tota mena d'enemics, homes o dones; i per això ens prestareu homenatge i ens jurareu fidelitat, tal com fan els altres habitants de Tarragona i el seu territori, i romandreu emparats per la nostra justícia i sota la nostra autoritat i la dels nostres canonges.

La Carta, a banda de l'arquebisbe i el notari de la Seu, era signada per deu canonges i preveres del Capítol catedralici. A l'encapçalament de la Carta llegim: *Que estigui present a la memòria de tots, com Nós, Hug, per la gràcia de Déu arquebisbe de Tarragona, amb el consentiment i voler dels nostres canonges, donem...*

En el govern del prelat ja estaven vigents alguns càrrecs capitulars de la Seu i per administrar les rendes de la Selva va ser designat el *prepositus* o paborde, la màxima dignitat en l'escala de govern després de l'arquebisbe. El primer paborde fou Raimon de Bages que és constituït en senyor i baró de la vila com consta en documentació de l'any 1169. El paborde representava l'arquebisbe en la jurisdicció civil i criminal que tenia sobre els habitants de la vila i era qui anomenava el batlle que presidia el consell especial amb els jurats i consellers i els consells generals o dels caps de casa. La pabordia seria abolida el 1412 pel papa Benet XIII i el senyoriu transferit a la persona de l'arquebisbe. Aquest poder senyorial perduraria fins a l'inici del s. XIX quan els governs constitucionals anul·laren l'Antic Règim.

A les delimitacions del terme a la Carta de població apareixen topònims que es conserven, com el torrent de les Voltes.

ИГ5 - 2015